

Dede Korkut Hikâyeleri ve Oğuz Kağan Destanlarında Geçen Tabiatüstü Unsurların Mukeyeseli İncelenmesi

(A Comparative Examination of Supernature Elements in Dede Korkut Stories and Oguz Kagan Episotes)

Öztürk DOĞAN¹

Makale Geçmişi

ÖZ

Article History

Alındı/Received:
21/09/2022

Kabul edildi/Accepted:
02/05/2023

Article Type:

Araştırma Makalesi
Research Article

DOI: doi:

10.48174/buaad.1178309

Araştırmada Türk tarihinde önemli bir yere sahip olan Dede Korkut Hikâyeleri ve Oğuz Kağan Destanı'nda geçen tabiatüstü unsurların incelenmesi yer almaktadır. Bu inceleme olay örgülerine, zaman-mekân unsurlarına, kahramanların özelliklerine değinilerek ortaya konmuştur. Dede Korkut Hikâyeleri ve Oğuz Kağan Destanı'ndan hareketle Türk milletinin kültürü, köklü tarihi, inancı ve yaşayışından izler aktarılmaya çalışılmıştır. Tabiatüstü unsurlar birçok olay, durum ve kişi üzerinden ortaya konulmaktadır. Savaş meydanlarındaki sıra dışı galibiyet, doğaüstü varlıklar, dini kahramanların varlığı, rüya, Hızır'ın yardımı, Tanrı'ya edilen dualar, kadın unsuru ve dikkat çekici kahramanlıklar bunlardan bazılarıdır. Bireyin olağanüstü düzey karşısında içine düştüğü kararsızlık duygusuna dayanan fantastik anlatılar, eğlendirici anlatılar olmaktan öte bireyin bilinçaltı ve bilinçdışında toplumsal normlar tarafından bastırılmış duygularının açığa çıktığı anlatılardır. Bireyin gerçek dünyada bastırılmış duygu ve eylemlerini, olağanüstü unsurlarla birleştirilmiş kurmaca bir dünya içinde sunması insanlık tarihi kadar eskidir. Anlatılarda doğaüstü fiziksel görünüm ve güce sahip insan kahramanlar dışında, dramatik aksiyon içinde karşıt değer olarak beliren yarı insan dışı varlıklar da mevcuttur. Söz konusu doğaüstü sayılabilecek insan dışı varlıklar (Peri kızı, Tepegöz), doğaüstü güce sahip hayvanlar (kara deve, kara boğa ve kara aslan) ve olağanüstü güce sahip insanlar arasındaki mücadelelerin konu edinildiği anlatılarda, coşku ve merak duygusu tepede tutulur. Türk milletinin tarihinde diğer milletlerde olmayan tabiatüstü özelliklerin gerçekliğine ilişkin algıların oldukça güçlü olduğu düşünülmektedir. Oğuz Kağan Destanı ve Dede Korkut Hikâyelerindeki kahramanlar başta olmak üzere Türk destanlarından çıkan kahramanlar Türk tarihinin her döneminde gerçek bir kahraman olarak ete kemiğe bürünmüştür. Araştırmada Dede Korkut Hikâyeleri ve Oğuz Kağan Destanı'nda yer alan tabiatüstü unsurlar olay-kahraman unsuru üzerinden örnekler verilerek yorumlanmış ve analiz edilmiştir. Yapılan inceleme sonucunda her iki kaynaktan yer alan doğaüstü unsurlar aracılığıyla Türk milletinin her türlü zorluktan çıkabileceğine dair güçlü bir mesajın verildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler:

Dede Korkut; Oğuz Kağan; Destan; Doğaüstü Olaylar.

© 2023 BUAAD-BIJAR. Tüm hakları saklıdır.

Kaynak gösterme / To cite this article:

Doğan, Ö. (2023). Dede korkut hikâyeleri ve oğuz kağan destanlarında geçen tabiatüstü unsurların mukeyeseli incelenmesi. *Bayterek Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 245-262. doi: 10.48174/buaad.1178309

¹turko111@hotmail.com, 0000-0002-1324-9513

Summary

In the research, the Dede Korkut Stories, which have an important place in Turkish history, and the analysis of the supernatural elements in the Oguz Kagan Epic are included. This study has been put forward by referring to the plots, time-space elements, and the characteristics of the heroes. Based on Dede Korkut Stories and Oguz Kagan Epic, it has been tried to convey traces of the culture, deep-rooted history, belief and life of the Turkish nation. Supernatural elements are revealed through many events, situations and people. Extraordinary victory on the battlefields, supernatural beings, the existence of religious heroes, dreams, Khidr's help, prayers to God, the female element and remarkable heroism are some of them. Fantastic narratives, which are based on the sense of indecision that the individual falls into in the face of an extraordinary level, are narratives in which the individual's subconscious and unconscious feelings, which are suppressed by social norms, are revealed rather than entertaining narratives. It is as old as the history of humanity that the individual presents his suppressed feelings and actions in the real world in a fictional world combined with extraordinary elements. In the narratives, apart from the human heroes with supernatural physical appearance and power, there are also semi-non-human beings who appear as the opposite value in the dramatic action.

The feelings of enthusiasm and curiosity are kept at the top in the narratives, which are about the struggles between the supernatural non-human beings (Fairy Girl, Cyclops), animals with supernatural power (black camel, black bull and black lion) and people with extraordinary power. In the history of the Turkish nation, it is thought that the perceptions about the reality of supernatural features that are not found in other nations are quite strong. The heroes from the Turkish epics, especially the heroes in the stories of Oğuz Kağan and Dede Korkut , have been embodied in flesh and bone as real heroes in every period of Turkish history. In the research, the supernatural elements in the Dede Korkut Stories and the Oguz Kagan Epic were interpreted and analyzed by giving examples over the event-hero element. As a result of the examination, it was concluded that a strong message was given that the Turkish nation could overcome all kinds of difficulties through the supernatural elements in both sources.

Keywords: Dede Korkut; Oguz Kagan; Epic; Supernatural Events.

GİRİŞ

Destan, bir milleti derinden etkileyen; savaş, göç, doğal afet gibi toplumsal olayların bıraktığı etkilerin nazımla ve uzun bir şekilde anlatıldığı ortak bir bilinçaltı ürünüdür. (Çobanoğlu 2007: 7) Şükrü Elçin ise destanı, sözlü geleneğe bağlı, anonim, zaman ve mekân içinde halkın iradesini ellerinde tutan kahraman/bilge kimselerin menkıbevi ve gerçek hayatları etrafında oluşmuş uzun, didaktik, hikâyeler olarak tanımlar (Elçin, 1993: 72) Bu tanımlardan anlaşılıyor ki destanlar milletlerin karakterine işlemiş ve ihtiyaç durumunda ortaya çıkan bir tavrın hikâye şekline bürünmüş hâlidir. Destan, çocukları eğlendiren bir oyun veya gerçek dışılık içinde bir masal değildir. Fantastik veya polisiye roman hiç değildir. Destan, bir milletin asırlara dayalı bir gen haritasıdır. Olağanüstülükler içinde gerçekliğin gizemli yansımasının adıdır.

Destanlar toplumu etkileyen bir olayın, önce bir kişi tarafından manzum olarak anlatılmasıyla oluşur. Genellikle manzum nitelik taşıyan destan; dilden dile, kuşaktan kuşağa söylenerek anonimleşir. Destanlar tarihin bilinmeyen dönemlerinde ortaya çıkmışlardır. Destanlarda, olaylar ve kişiler olağanüstü özellikler gösterebilir. Destanlar bir milletin bütün varlığını; elemelerini, kederlerini, sevinç ve coşkularını yansıtan, heyecan yaratan bütün duygu ve düşünce yapısını oluşturan kültür hazineleridir (Gömeç, 2009: 53).

Destan her milletin tarihinde özel bir yere sahiptir. Ancak Türk tarihi açısından destanlar yaşamın içinde yer alan ana unsurdur. Türk milletinin tarihinde devlet kurma, savaşlar, kazanılan topraklar, göç ve kuraklık gibi birçok olay vardır. Yaşanılan bunca hadisenin destanlaşması kaçınılmazdır.

Destan kavramı Türk halk edebiyatında epik türle beraber özel bir halk şiiri çeşidinin adı olarak da geçmektedir. Türk halk şiirinin gerek anonim gerek ferdî metinleri arasında destan kavramı epik özellik taşımadan ziyade tabiatüstü nitelik gösteren metinlerde yer almaktadır (Duymaz, 2002: 107).

Orta Asya'dan Anadolu'ya uzanan bu büyük coğrafyada, Hun İmparatorluğu'ndan Selçuklu Devleti'ne, Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne kadar birçok devlette, asırlar öncesinden günümüze kadar gelen zamana kadar her olağanüstülük ve her kahramanlık yeni bir destan olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunu bazen halk şiirinde, ozanların sazlarının telinde, bir romanın sayfasında, bir sinemanın en etkileyici sahnesinde görebiliriz.

Destanlar, ortaya çıkış ya da oluş biçimlerine göre ikiye ayrılırlar: Birincisi doğal destanlar ve ikincisi yapma destanlardır. Doğal destanlar da üç aşamadan oluşur. Birinci aşamada, toplumu etkileyen önemli bir olay ya da durum, bir şair tarafından manzum destan olarak anlatılır. Zamanla söyleyeni unutulur. Destan, dilden dile söylenerek halk dilinde yaşamını sürdürür. Her söyleyen kendinden bir parça ekleyerek destanı anonim duruma getirir. İkinci aşamada destanı ilk söyleyen unutulur. Üçüncü aşamada ise bir şair, halk dilinde söylenen destanın farklı çeşitlerini toplayarak yeniden düzenler. Bu şekilde meydana gelen millî destanlar için örnekler Homeros'un "İlyada" ve "Odise"siyle Firdevsi'nin "Şehnamesi'dir (Çoruhlu, 2017: 8).

Destanlar, milletlerin karakterini, yaşam biçimini, olaylar karşısında verdiği tepkileri ve o milletin ortaya koyduğu ülkülerini anlatan bir belge niteliği taşımaktadır. Doğal destanlar yapma destanlara göre milletler üzerinde daha etkili olmuştur. İçinde barındırdığı olağanüstülükler ve kahramanlar yıllar geçtikçe devleşerek yaşamakta, fantastik ve büyük bir hakikat olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yapma destanlar, bir şairin toplumu etkileyen bir olayı manzum ya da nesir olarak anlattığı destanlardır. Bu destanlar belli bir süreç geçirmezler. Destanı yaratan kişinin söylediği biçimde kalırlar. Söyleyenler ya da yazarlar unutulmazlar. Çok eski ve zengin bir tarihe sahip olan Türk milletinin çeşitli boylar arasında birçok destan ortaya çıkmıştır. Fakat bunların metinleri ne yazık ki, bugüne kadar tam olarak gelememiştir. Bugün ilk destanlardan sadece Oğuz Kağan Destanı'nın metnine sahibiz. Diğer destanlardan elimizde pek az metin vardır. Büyük bir kısmının konu ve olaylarını ise tarih kitaplarından muhtelif tarihçilerin rivayetlerinden öğrenmekteyiz (Turan, 2002 18).

Bu makalede Dede Korkut Hikâyeleri ve Oğuz Kağan Destanı'nda yer alan tabiatüstü olaylar, kahramanlar ve olaylar üzerinde durularak örnekler verilmiş, incelenmiş ve yorumlanmıştır. Destanlar ve Dede Korkut hikayeleri Türk milletinin tarihiyle, kültürüyle ve yaşamıyla iç içe geçen önemli kaynaklar olduğu için yapılan bu mukayesenin önemi ön plana çıkmıştır.

Dede korkut Hikâyeleri

Dede Korkut Hikâyeleri, Türk edebiyatı açısından önemli bir yeri olan eşsiz bir eserdir. Birçok kere methiyeler düzülen bu yapıt aslında yeteri kadar anlaşılammıştır. “Dede Korkut ya da Korkut Ata, Türk milletinin tarihinin ve Türk dünyasının müşterek değerlerinden, en önemli kişilerinden biri olarak gösterebileceğimiz, üstelik Türk edebiyatının da sembol isimlerinden birisidir” (Taşağıl, 2017: 265). Bu tanım yeterli olmuş mudur bilinmez lakin Dede Korkut için söylenecek ortalama bir iltifat olarak görülebilir. Nitekim onu gerçek manada tanımlamak ancak onun döneminde yaşamaktan geçmektedir.

Bilgin ve aksakallı bir kişi işlevini üstlenerek epik kahramanlığın kökeninde yaşayan bir boyun en yaşlı üyesi, herkesten yukarıda bir yerde oturan, beyaz kıyafeti giymek şerefine erişen, rüya yorumlayan, hem kendi boyunun hem de devletin önemli sosyal ve hiyerarşik sorunlarını çözen kişi, Oğuz destanında Ulu Türk ve Dede Korkut Hikâyelerinde Dede Korkut olarak görülmektedir (Bayat, 2013:85). Destanların içinde büyük bir destan kaynağı olarak duran bu kıymetli şahsiyet Türk tarihinin bilinmesi ve yorumlanması açısından önemli bir yere sahiptir.

Sözlü edebiyatın önemli bir olgusu olan Dede Korkut Hikâyeleri, 13 hikâyeden oluşmaktadır. Tüm anlatılarda Oğuz boyları çeşitli özellikleriyle hikâye edilir. Hikâyelerin tümünde Oğuz derebeyleri Bayındır Han etrafında toplanmıştır. (Ergin, 1997: 29). Birbirinden farklı konuların ele alındığı hikâyelerde ortak tema olağanüstülükler barındırmasıdır. Şüphesiz Dede Korkut Hikâyeleri, Türk hikâyeciliğinin en önemli kaynaklarından birisidir. Türk edebiyat ve kültür tarihinin özelliklerini göstermesi bakımından özel bir yere sahiptir.

Dede Korkut Hikâyeleri, Türk edebiyatında destandan halk hikâyesine geçiş dönemi ürünü olarak görülmektedir. Türk halk hikâyelerinin ise en eski örneklerinden biri arasında yer almaktadır (Albayrak, 2004: 232).

Günümüzde yaşamın her alanında gördüğümüz birçok sosyolojik olaylar, bu olaylar karşısında verdiğimiz tepkiler, belki de kimi davranışlarımızın nedenselliğinde yatan sebepler zincirinin ilk ve en önemli halkası Dede Korkut Hikâyeleridir dersek yanılmamış oluruz.

Dede Korkut Hikâyelerinde, “sağlam bir olay örgüsüne sahip olan öyküler; özgün vaka icat etme ve özgün karakter yaratma nitelikleri bakımından” Türk kültür ve felsefesinin alt katmanlarını yoğun sembolik değerler ile açıklar. Bireyin kendilik bilincine varma yolundaki savaşında “kendini oluşturma, kapsama alanını genişletme, var oluşunu pekiştirme, içinden çıktığı bilinçsizliği bilme, öğelerine ayırıştırma ve kavrama” boyutlarıyla anlatıların sembolik eksenini oluşturulur (Ögel, 2014: 85).

Dede Korkut Hikâyelerinde olay ve kahraman örgüsü hayal ile iç içe hatta hayali gerçek kılan tılsımlı bir anlatımla karşımıza çıkmaktadır. Mitolojik anlatımdan da ötede olan bu tılsımlı anlatım asırlar geçse de etkisini ilk günkü gibi sürdürmektedir. Dede Korkut dendiğinde bir saygınlık, bir kahramanlık ve olmazları olduran bir olağanüstülük hissi vücut bulur. Anlatımlardaki fantastik olay örgüsü, muhatabını âdeta bir girdap gibi hikâyenin içine çekmektedir. Okuyucu, bu olağanüstülükler içinde yaşamaya ve anlatılanlara inanmaya başlamaktadır.

Halk anlatıları ve fantastik anlatılar arasındaki ilişkiyi Servet Erdem, “gerçekliğe yaklaşım odaklı benzerlik boyutu” ve “modelleme boyutu” olarak iki boyutta toplar. Birinci boyutta halk anlatıları ve fantastik anlatılar arasındaki benzerliğe dikkat çekilirken; modelleme boyutunda ise fantastik tarzda kaleme alınmış halk anlatılarının yansımalarına dikkat çekilir. Gerçekliğe yaklaşım odaklı benzerlik boyutunda, fantastik anlatılar ve halk anlatı metinlerine karşı okuyucunun ve anlatıların kişiler dünyasını oluşturan kahramanların olağanüstü olay ve durum karşısındaki gerçekliği sorgulamayan tavrı öne çıkar. Boratav’ın halk anlatılarıyla ilgili “hikâyecinin vakaları olmuş gibi kabul etmesi ve temsilî bir inşa ile nakletmesi” tespiti hem halk anlatılarının hem de fantastik anlatıların, başat ve ortak noktasıdır (Sertkaya & Uzuntaş, 2020: 151).

Dede Korkut Hikâyeleri kendi içinde barındırdığı tılsımlı bir anlatım ve sıra dışı olay örgüsüyle muhatabını etkiliyor ve bir hikâyeden öte âdeta kutsal bir metne dönüşme yolcuğuna gidiyor. Doğaüstü bu olaylar bir milletin tarihi içinde olabilirlik düzeyine kadar inerek normalleşiyor. İşte bu yüzden Dede Korkut Hikâyeleri canlılığını ve gizemini hâlen koruyor.

Fantastik metinlerin en önemli özelliklerinden biri olan ve zıt kavramların birbiri içinde eritilmesi anlamına gelen melezleştirme kavramı ise yine batıya ait bir edebî tür olan roman ve halk anlatılarının; yani Batı’nın inancı ve düşüncesiyle yerli olanın harmanlanması anlamına gelir (Turan, 2002: 83).

Bu bağlamda Dede Korkut Hikâyelerini değerlendirirken metinlerde geçen olağanüstü olay, durum veya tiplere hangi öğelerin temel teşkil ettiğinin de belirlenmesinin ayrıca önemi vardır. Nitekim hikâyelerde geçen olağanüstü olaylar yine olağanüstü özellikler taşıyan kahramanlarla bir

bütünlük göstermektedir. Olaylar âdeta kahramanın ortaya çıkmasını beklemek için gerçekleşmektedir.

Oğuz Kağan Destanı

Türk kültüründe ve tarihinde önemli bir yere sahip olan destanların başında Hun Türklerine ait Oğuz Kağan Destanı gelmektedir. Bu destanda Türk töresine ve Oğuzların yaşantısına dair önemli bilgiler yer almaktadır. Oğuz Kağan; kahramanlığının yanında adalet, merhamet ve iyilik üzerine gösterdiği tavırla Türk tarihinde özel bir yere sahiptir. O yalnızca düşmanlara korku salan bir kudret timsali değildir. İnsanı yaşatma, insanca yaşama ve adil olma onun temel özelliğidir.

Destanda Oğuz Kağan'ın çocuklarının adları Gün, Ay, Yıldız, Gök, Dağ, Deniz isimleri gelmektedir. Buradaki sıralamanın gökyüzünde ve yeryüzündeki cisimlerin büyük olandan küçüğe veya yukarıdan aşağıya doğru oluşturulduğu görülmektedir. Türk kozmogonisini bizlere yansıtan mantıksal bir sıra ile değerlendirilmesi de mümkün olmaktadır. Bütün bu isimler, Oğuz Kağan'ın göğün ve yerin yöneticisi ve hâkimi olarak kazandığı "kut"u, Oğuz Kağan'ın ailesinin ve etrafında bulunanların "kutsallıklarını" ortaya koymak ve Oğuz Kağan'ın "gökselliğini" belirgin hâle getirmek için anlatıcı tarafından itinayla seçilmiştir. Bu isimlerin tümü, Türk mitolojisi ve fantastik anlatılar içinde önemli bir yere sahiptir (Bayat, 2006: 53-92, 99-124).

Destanın kahramanı olan Oğuz'un ve onun soyundan gelenlerin bir kutsiyeti söz konusudur. Oğuz'un çocukları da bir kahramanlık hikâyesi yazmanın ülküsüyle dünyaya gelmektedir. İnsanları heyecanlandıran, gözleri kamaştıran bir Oğuz Kağan liderliği gerçeği vardır. Oğuz Kağan karşısında boyun eğilir ve ondan emir beklenir. İşte bu muhteşem hâl Oğuz'un dünyaya gelişinden itibaren destana yansıtılmıştır. Oğuz Kağan; beklenen bir kurtarıcı, asırlardır özlenen bir kavuşma, ezelden başlayıp ebede giden kutlu davanın adıdır.

Bütün Türk destanlarında olduğu gibi bu destanın da ilk şekli günümüze ulaşmamıştır. Bugün, elimizde Oğuz destanının üç varyantı bulunmaktadır. XIII ile XVI. yüzyıllar arasında Uygur harfleriyle yazılmış ve İslâmiyet'ten önceki inancı yansıtan varyantın ilk örneğini temsil ettiği kabul edilebilir. XIV. yüzyıl başında yazıldığı bilinen Reşîdeddîn'in Câmîüt-Tevârih adlı eserinde yer alan Farsça Oğuz Kağan Destanı, İslâmî varyantların ilkinin temsil etmektedir. Oğuz Kağan Destanı'nın üçüncü varyantı ise XVII. yüzyılda Ebü'l-Gazî Bahadır Han tarafından Türkmenler arasındaki sözlü rivayetlerden ve önceki yazmalardan faydalanılarak yazılmıştır. Ziya Gökalp, Oğuz Kağan menkıbesini şöyle aktarmaktadır: Oğuz dini, Oğuz Kağan ile ortaya çıkar. Türk ananesi Oğuz Kağan'ın şeceresini meydana getirir. Oğuz Kağan Destanı, dünya mitolojisinin de en güzel örneklerinden biridir. Destana göre Oğuzlar, yerin ve göğün bütün kuvvetlerini kendilerinde toplamışlardır (Çoruhlu, 2017: 24).

Oğuz Kağan kendini, kendi destanını ve zamanını aşarak kahramanlığını halen sürdürmektedir. Özetle diyebiliriz ki Oğuz Kağan, yalnızca destanlaşan bir kahraman değil, destanı yaşayan ve yaşatan ölümsüz bir ruhun farklı zaman ve mekânlarda tezahür etmiş hâlinin adıdır.

Fantastik-Ütopik Anlatılar

Fantastik ve ütopik anlatılar insanlık tarihi kadar eskidir. Nitekim ilk yaratılan insan Hz. Adem'in yaratılışından başlamak üzere birçok olay ve kişi bu anlatımlarla insanlığın dikkatini çekmiştir. Gizemler içinde gizli güçler, esrarengiz olaylar, imkânsız denilen kahramanlıklar tarihin derinliklerinden bu yana anlatılagelmiştir.

Sözlü ve yazılı edebiyatın bünyesinde bulunan, doğaüstü unsurlar, esrarengiz olaylar, zaman ve mekândaki kırılmalar, üstün güçler, başkalaşım, doğaüstüyle mücadele, ele geçme/ geçirilme gibi fantastik izlek ve edimleri sıkça gördüğümüz destan, masal, mit gibi anlatılar Türk edebiyatında da fantastik türün oluşumuna zemin hazırlar. Bunların yanında Türk edebiyatına ait efsanelerde, menkıbelerde, halk hikâyelerinde ve hab-namelerde de tayyü mekân, tayyü zaman, başka bir forma dönüşme, cansız varlıkların kişileştirilmesi gibi birçok fantastik unsura rastlamak mümkündür (Ögel, 2014: 76).

Tarih boyunca insanlık doğaüstü olaylar karşısında şaşkınlığını gizleyememiş ve bu sıra dışılık etrafında şekillenen destansı anlatımlara farklı bir gözle bakmıştır. Her millet kendi destanında bir gizemin peşinde gerçeklik aramaya koyulmuştur. Mitoloji kavramı içinde değerlendirilen tabiatüstü anlatılar milletleri etkileyen ve her milletin edebiyatına yön veren ana kaynaklar arasında yer almaktadır.

Gerçek olmayan bir dünyayı ve yaşantıyı anlatmaları bakımından fantastik ile benzeşen ütopik anlatılar, okuyucunun heyecanını ve şaşkınlığını sürekli zirvede tutan ve onu kararsızlığın içine bırakan bir tavırdan uzak olması bakımından fantastikten ayrılır (Gömeç, 2009: 124).

Milletleri etkileyen ve destanların temelinde yer alan doğaüstü olaylar her dönem insanları etkilemeyi başarmıştır. Gerçekte var olmayıp olduğunda neler olabileceğini hayal eden insanlık, bu doğaüstü anlatımın ışığından gözlerini alamamıştır.

Doğaüstü olaylar ve insanüstü özelliklerle donatılmış kahramanlar, destanların en belirgin özellikleridir. Okuyucu, bir olay karşısında ne olacağını büyük bir merak ve heyecanla beklemektedir. Bu bekleyiş onu, olağanüstülükten gerçekliğe, imkânsızdan mümkün olmaya doğru gizemli bir gerçeklik yolculuğuna çıkarmaktadır.

Olağanüstü olayların günlük hayatın kanıksanmış olayları olarak sunulduğu bu anlatılarda fantastik unsurlar okuyucuya keyif vermekten öte, gerçeği daha da belirginleştirmeye hizmet ederler. Totaliter, sömürgeci anlayışı ve bu tarzdaki her türlü yaşam algısını eleştirme temeli üzerine

kurgulanan fantastik anlatılarda, gerçekte var olan bir baskıcı durumun fantastik unsurlar veya doğaüstü durum ve olaylarla eleştirilmesi sağlanır. Ve yaşam içindeki söz konusu bu gerçekliklerinin sarsıcı etkilerinin okuyucuya daha derin bir düzlemde iletilmesi bu anlatıların karakteristik bir tavrıdır. Bu noktada fantastik anlatıların post modern özellikleri yanında karnavalsak özelliği de dikkati çeker (Ögel, 2014: 97).

Özetle ifade etmek gerekirse ilahî güç, gökyüzü, ölüm ve sonrasındaki bilinmezlikler bugün bile insanlığın ilgisini çekmektedir. Geçmiş, her yönüyle tarih boyunca getiren insanlık bu bitmek tükenmek bilmeyen merakını yaşamaya ve ilahî bir gücü yanında hissetmeye devam edecektir.

Dede Korkut Anlatılarında Doğaüstü Olay, Durum ve Unsurlar

Doğaüstü olay ve varlıkların tüm özellikleri olağandan ve gerçekten yola çıkılarak oluşturulur. Dede Korkut Hikâyeleri, olağanüstülükten gerçekliğe, sıra dışı olandan normal kabul edilen bir anlayış içinde verilir.

Dede Korkut Hikâyelerinde doğaüstü unsurlar, farklı kavram ve çeşitli semboller hâlinde karşımıza çıkar. Örneğin “Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu” anlatısında doğaüstü olay, durum ve unsurlara; Boğaç Han’ın “katı taşa boynuz vursa un gibi öğüt(en)” boğayı henüz on beş yaşındayken meydanda tek başına öldürmesi ve babası Dirse Han tarafından Kazılık Dağı’nda vurulan Boğaç Han’a Hızır’ın yetişmesi gibi dramatik aksiyonu hızlandıran metin halkalarına da rastlanır. (Ögel, 2014: 627).

Dede Korkut Hikâyelerindeki kahramanlar dışında olağanüstü özellikler gösteren tipler Azrail, Hızır, peri ve Tepegöz’dür. Bu tipler Türk tarihinin sözlü kültüründen gelen varlıkları arasındadır. Din ve kültür içinde yer alan olağanüstü tiplerin etkisini günümüzde de görmek mümkündür.

Dede Korkut Hikâyelerinde babası Dirse Han tarafından okla vurularak Kazılık Dağı’nda ölüme terk edilen Boğaç Han’a Hızır’ın yardım etmesi bir başka doğaüstü vaka olarak karşımıza çıkmaktadır. Hızır, yardımcı bir ilahî güç, mistik ve doğaüstü bir kabullenıştır. “Oğlan orada yıkıldığında boz atlı Hızır oğlana hazır oldu. Üç defa yarasını eliyle sığadı: ‘Sana bu yaradan, ölüm yoktur. Dağ çiçeği ananın sütüyle senin yarana mehlemidir.’ dedi, kayboldu.” bölümünden hareketle Hızır, Boğaç Han’a gelecekte haber vermesi ve onu ölümden kurtaracak tavsiyelerde bulunması ile anlatının gerilimli vaka örgüsünü sakinleştirir ve kaosun kozmosa evrilmesinde etkin rol üstlenir (Sertkaya, 2019: 631).

Dede Korkut Hikâyelerinde yer alan olağanüstü tiplerden biri olan Hızır, her zor anda yetişen bir kurtarıcı gibidir. İlahî bir güce dayanan anlatımlarda kahramanların cesareti Gök Tanrı’ya duyulan inanç ve ona güvenmekten ileri gelmektedir.

Bir başka hikâyede Deli Dumrul’un Azrail’e meydan okuması söz konusudur. Allah, Deli Dumrul’un yol kesmesini ve yakışsız sözünü hoş karşılamadığı için Azrail’i Deli Dumrul’un canını

alması için görevlendirmiştir. Bu noktada Azrail, Deli Dumrul'un karşısına çıkar. Gözleri fersiz ve bulanık, aksakallı, al kanatlıdır. Deli Dumrul, Azrail'i görünce önce biraz ürker. Kara kılıcına sarılır, Azrail'e sallamaya hazırlanır. Azrail ise bir güvercin olur ve pencereden uçup gider. Dumrul arkasından atla düşer peşine. Dumrul evine dönerken Azrail atın gözüne görünür ve ürkütür. Dumrul dengesini sağlayamaz ve yere düşer, bunun üzerine Azrail, Deli Dumrul'un göğsü üzerine konar. Tam Dumrul'un canını alacakken Dumrul yalvarır ve aman dilenir. Allah, duasını kabul eder ve canı yerine bir can bulması hâlinde onu affedeceğini söyler (Gürçay, 2016: 376).

Deli Dumrul cesurdur ama hakkaniyetli bir yol üzerine yaşamamaktadır. Bu deli cesareti onu başıboşluğa, düşüncesizliğe ve zalimliğe itmiştir. Dede Korkut tüm hikâyelerinde Oğuz Kağan soyunun yüceliğinden bahsetmektedir. Böylesi bir delinin Oğuz diyarında yeri yoktur. Kahramanlık zalime ve haksızlığa karşı yapıldığında anlam kazanan özel bir sıfattır. Deli Dumrul'un cesareti ve korkusuzluğu Azrail üzerinden Gök Tanrı'yı fark ettiği an noktalanmıştır. Oğuz diyarında her tavır ve söz bir plan dahilinde ortaya çıkmaktadır.

Salur Kazan ve Karacık Çoban; uyku hâlini bölen ve dingin olan bilinçlerini kaosa sürükleyen kaygılı bir uyararla, rüyayla uyanırlar. "Gece yatarken Karacık Çoban kara korkulu rüya gördü. Rüyasından sıçradı uyandı.", "... güçlü Oğuz'un devleti, Bayındır Han'ın güveyi, Ulaş Oğlu Salur Kazan kara korkulu rüya gördü ürperip uyandı." Böylece Salur Kazan ve Karacık Çoban'ın gördükleri rüyalar ile doğaüstü olaylar, durumlar ve unsurlar anlatıya dâhil olarak tabiatüstü düzeyin önceleyen unsurları olarak belirirler. Salur Kazan'ın, Karacık Çoban'ı "bir ağaca sara sara bağlamasının" üstüne hem kâfirler tarafından öldürülen iki kardeşinin intikamını almak için hem de Salur Kazan'a olan sadakatinden dolayı bağlandığı ağacı yerinden sökerek yola düşmesi, anlatıda bir başka doğaüstü olaydır. Anlatının bir başka metin halkasında doğa üstülük, Salur Kazan ve Karacık Çoban'ın kâfirlerin yurduna vardıkları esnada çobanın sapanının tasviri üzerinden gözlemlenir. Zira Karacık Çoban'ın sapanı günlük hayatta karşılaşılabileceğimiz bir sapan görünümünde değildir. Görünüm ve güç itibariyle mümkünün sınırlarını zorlayan bir sapandır. (Gömeç, 2009: 638-640).

Anlatılarda yaşanan olumsuz gelişme ve olayların önceden bilinmesi gerekir. Kahraman ilahî uyarı, önlem ve bilgileri rüya yolu ile edinmektedir. Bu nedenle Dede Korkut Hikâyelerinde yer alan kahramanlar savruk ve gelişigüzel bir yaşamdan ziyade planlanmış ve kontrollü bir ülkünün peşinden giden tipler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anlatının bir diğer doğaüstü olayına, on altı yıl sonra kâfirin elinden kaçarak kurtulan ve tekrar Oğuz yurduna dönen Bamsı Beyrek ve babası Bay Böre Beg'in karşılaşmasında rastlanır. Oğlu Bamsı Begrek'in tutsaklıktan kurtulup yurduna döndüğüne inanmayan Bay Böre Beg, oğlunun yokluğunda

ağlamaktan kör olan gözlerini ancak oğlunun kanının sürüldüğü bir mendilin açabileceğine mutlak bir kehanetle inanır (Ekici, 2019: 73).

Hikâyelerde yer alan kahramanlar, atası Oğuz'un izinden giden eşsiz isimlerdir. Oğuz soyundan geldikleri için kanı bile kutsaldır. Doğaüstü özellikler hikâyede yer alan kahramanların her birinde farklı şekilde vücut bulmuştur.

Dede Korkut Hikâyelerinde anlatılan gerçek ve doğaüstü olayların merkezinde bulunan kahraman, anlatıların sonunda arzulanan toplum içinde varlık bulan ideal birey olarak alp tipi kahramana dönüşür. Aynı zamanda söz konusu bu anlatılarda doğaüstü düzey, var olan veya olması istenen gerçekliğin gizli bir sözcüsü ve aracı olması yönünden fantastik anlatılardaki aynı amacın yansımasıdır. Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy anlatısında hem Salur Kazan hem de Karacık Çoban'ın, Kazılık Koca Oğlu Yegenek Boyu anlatısında ise Yegenek'in gördüğü rüyaların temel işlevi gelecekte haber verme şeklindedir.

Hikâyelerde geçen güçlü ve vahşi hayvanların kahramanlar karşısında düştükleri durum korkusuzluk ve yenilmezlik duygusunu pekiştirmek için kullanılmıştır. Dede Korkut bu anlatılarda bizlere korkulacak bir şey yok, mesajını vermektedir. Çünkü atası Oğuz olanın damarlarındaki kan kutsaldır.

“Basat'ın Tepegöz'ü Öldürdüğü Boy” anlatısında olay örgüsünün daha en baştan doğaüstü bir olayla başladığı görülür. Oğuz'un düşman baskınına uğrayıp kaçması esnasında, Aruz Koca'nın bir oğlunu yolda düşürmesi ve o oğlan çocuğunun bir aslan tarafında bulunup büyütülmesi anlatının ilk doğaüstü olayı olarak olay örgüsünün başlangıcını oluşturur. Aslan tarafından hiçbir zarar verilmeden büyütülen bu çocuk, ilerleyen olay örgüsü içinde özelden kendisini genelde ise Oğuz kavmini büyük bir beladan kurtaracak alp tipi bir kahraman olarak varlık bulur (Deveci, 2012: 81).

Bu yönüyle Basat, anlatıda kavminin kurtuluşu için çıktığı yolda Tepegöz ile yaşadığı birçok doğaüstü olayın da faili olur. Basat, Oğuz atanın ete kemiğe bürünmüş hâli olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anlatının bütününde olay örgüsünün merkezine yerleştirilmiş, dramatik aksiyonun gerilimini ve hızını artıran tabiatüstü olay, kahramanlar ve unsurlar istenilen evrensel insan tipinin kendisini Basat karakteri üzerinde şekillendirmektedir. Öyle ki Basat, “bilerek, düşünerek sorunları halletmek yerine; nakış gibi işleyerek çözmeye çalışır” (Korkmaz, 2015: 26).

Hikâyelerde geçen kahramanlar özellikle güçleriyle ön plandadır. Dönemin şartları dikkate alındığında fiziksel güç vazgeçilmez bir cevher olarak kahramanlara sunulmuştur. Olağanüstü güçlerle dolu olan kahramanlar her hikâyede farklı ve dikkat çekici bir şekilde anlatılmıştır.

Basat'ın Tepegöz'ü yenerek Oğuz kavmini kurtardığı olağanüstü sembolik mücadele başlar. Bir aslan tarafından büyütülen Basat ve doğaüstü güçlere sahip peri oğlu Tepegöz arasındaki bu savaşlar, bir dizi olağanüstü eylem ve unsuru içinde barındırır. Dede Korkut hikâyesinin son hikâyesi olan “Salur Kazan'ın Ejderhayı Öldürmesi” başlı başına tabiatüstü unsurların yer aldığı bir hikâyedir. Kazan atıyla birlikte ejderhanın ağzına doğru sürüklenmeye başlar. Salur Kazan Allah'a dua edip kurtuluş yolunu göstermesini niyaz eder. Ejderhayla arasında bir kaya peyda olur. Kayayı kendine siper edinir. Kayaya rağmen Kazan'ın bir gözü ejderhanın heybetinden bulanır. Hançeriyle gözlerini oymaya niyetlenir. Başkaları sonra ne der diye düşünerek kendine gelir. Sadağındaki seksek okunu çıkartıp hazırlar ve tek tek ejderhaya saplar. Ejderha can çekişmeye başlar. Kazan da kılıcıyla yedi başını kesip ejderhanın üstüne bağdaş kurup oturur (Ögel, 2014: 732).

Dedem Korkut'un son Hikâyesinin kahramanı olan Salur Kazan'ın vazifesi ejderha avına çıkmak olmuştur. Ejderha adının bugün bile korkutucu olduğunu düşünürsek Salur Kazan'ın cesaretinin ne denli büyük olduğunu anlayabiliriz. Oğuz kavmi Türk milleti nazarında ayrı bir yere sahiptir. Türk boyları arasında kabiliyet ve cesaretle donatılmış, özel bir görev için seçilmiş boyun adıdır Oğuz. Atası Oğuz olan kahramanların da normal bir insan özelliği taşıması beklenemez. İşte bu ruh ve anlayış Dede Korkut Hikâyelerinin özünü yansıtmaktadır.

Oğuz Kağan Anlatılarında Doğaüstü Olay, Durum ve Unsurlar

Türk tarihi kişiliklerinin başkarakteri olarak bilinen “Oğuz” adının kelime kökenine bakacak olursak, kökte yer alan ok “boy” kelimesiyle eşleşen bir bağ vardır. Boy manasıyla eşleşen oğuzların, farklı zaman dilimlerinde Türk boylarına verilen genel bir adın özelliğini de taşıdığı kaynaklardan öğrenilmektedir. Oğuz Kağan, Oğuz boyunun kurucusu olarak tarih sahnesine çıkmış, Oğuz Kağan Destanı'nda ise başkahraman olarak yer almıştır (Karatay, 2017, s.83). Oğuz Kağan bu tanımdan da anlaşıldığı gibi yalnızca bir destansı kahraman değildir. Adında bile ilahi bir güçle bezenmiş esrarlı bir gizem vardır.

“Bu anlatım biçiminde hayaletlere, kayıplara karışmalara, mucizelere, olağanüstü melekeler, gerçekdışı sahnelere yer vardır; ancak sihirbazlık gösterilerinde görülen türden büyülere rastlanmaz” (Çoban, 2011: 197). Oğuz Kağan ne bir sihirbaz ne de bir büyücüdür. O, doğumundan ölümüne kadar olağanüstülükler barındıran destanın kendisidir.

Oğuz Kağan'a yol gösteren esrarengiz kurt, (Tanrısal olup) gök renkli ve gök yeledir (Kaplan, 1979: 38). Oğuz ne zaman bir zorlukla karşılaşsa ona uzanan bir el vardır. Çünkü o, kalabalıklar arasında bir figür değil, ilahi bir kaderi tayin etmekle vazifeli bir kahramandır.

Oğuz Kağan, destanının sonunda, “Ben Gök Tanrı’ya (borcumu) ödedim, şimdi yurdumu sizlere veriyorum” der. Aslında bu ifade, Türkler için Oğuz Kağan’ın “Gök Tanrı” tarafından gönderilmiş bir hükümdar olduğunun göstergesidir (Sümer, 1992: 273; Önal, 2009: 63). Görüldüğü gibi Oğuz Kağan’ın özellikleri birçok kaynakta farklı şekilde ortaya konmuştur.

Oğuz Kağan destanında, Oğuzların boylarının eski ataları olarak bilinen Oğuz’un doğumu, gençliği ve Oğuzların başına geçtikten sonra üstesinden geldiği büyük işler, tabiatüstü varlıklarla mücadeleleri, düşmanlarını yenerek baş eğdirip ülkesini genişleterek büyük imparatorluğu dört oğlu arasında paylaştırılması menkıbe-tarih üslubuyla kısaca anlatılır (Boratav, 1995: 43) Oğuz Kağan destansı bir doğumla ve olağanüstü özelliklerle dünyaya gelir. Cesareti ve bilgeliğiyle ön plana çıkan Oğuz, kendi boyunu korumak ve düşmanın başını ezmek vazifesine koyulur. Kendinden dünyaya gelen çocukları da kıymetlidir ve kutsaldır. Oğuz boyu kendinden sonra onlara emanettir.

Türklerin önem verdiği, ona kutsal bir nitelik kazandırdıkları sayıların başında kırk gelmektedir. Oğuz Kağan Destanı’nda Oğuz kırk günde yürür, kırk günde konuşur, Kaf Dağı’nın etrafını kırk günde dolaşır, verdiği şölende kırk kulaç yüksekliğinde direk diktirir ve kırk masa hazırlar.

Oğuz Kağan Destanı tarihi bir olaydan çok, atlı göçebe yaşamının hayat karşısında aldığı tavır, hayat felsefesini ve ideal insan tipini temsil eden bir eserdir (Kaplan, 2002: 512). Oğuz Kağan görüldüğü üzere yalnızca bir destan değildir. Tüm yaşamına imkânsız olanı mümkün kılmaya adanmış eşsiz bir kahramandır. Oğuz Kağan adeta ötelerden gelen bir sırrın destana yansıyan halidir. Asırları aşarak Orta Asya’nın bozkırlarından geçen bir milletin Anadolu’ya kadar uzanan efsanevi kahraman Oğuz Kağan, âdeta Türklerin atası gibidir.

Tabiat Üstü Unsurlar Bağlamında Oğuz Kağan ve Dede Korkut Hikâyelerinin Karşılaştırılması

Kahramanların Fiziki Özellikleri

Oğuz Kağan doğduğunda yüzü ve fiziki yapısı abartılı olarak tasvir edilir. Bu çocuğun gözleri ela, yüzü gök, ağzı ateş gibi kıvılcık, saçları ve kasları kara idi. Ayakları öküz ayağı gibi beli kurt beli gibi, omuzları samur omuzu gibi, göğsü ayı göğsü gibi idi. Vücudu baştan aşağı tüylü idi. Boğa, öküz, kurt, samur ve ayı karışımı bir hayvana benzemektedir. Bu çocuk annesinden ilk sütü emdikten sonra konuştu ve çiğ et, çorba ve şarap istedi. Kırk gün sonra büyüdü ve yürüdü. Zırhını bürünmüş ve kutlu bir amaç için görevlendirilmiş insanüstü bir kahramandı.

Dede Korkut’ta yer alan Dirse Han-Oğlu Boğaç Han hikâyesinde Tanrı’nın Dirse Han’a güçlü ve meziyetli bir oğul vermesi yer alır. Hikâyede Dirse Han çocuğu olmadığı için üzgündür. Çocuğu

olmasının niyetiyle bir ziyafet verir ve ziyafete gelen birinin hayır duasını alır. Bu dua neticesinde bir çocuğu olur. Oğlu büyümüşür ve Bayındır Han'ın güçlü boğasıyla meydanda güreş tutar. Büyük bir mücadele sonrası boğayı dizginler ve onu yener. Bu olay sonrası Boğaç Han adını alır. Boğaç Han diğer akranları gibi değildir. Olağanüstü güçlere sahip, korkusuz ve cesur biridir.

Bu iki kahramanın dünyaya gelişinde olağanüstülükler ortaya konur. Kahramanlar normal bir bebek gibi değildirler. Fiziksel güçleri ve özellikleri üstündür hatta bu meziyetler onlara yaratıcı tarafından âdeta özel bir görev için verilmiş gibidir. Meziyetlerle dolu kahramanlar herkesten farklıdır ve dikkat çeker, etrafta dağılmış olan her duygu ve olguyu kendilerinde toplarlar ve tabî ki liderlik vasıflarına sahip olurlar. Buradan hareketle görülüyor ki destansı özellikler kahramanların doğum anından itibaren onlara verilmiştir.

Kahramanlık Unsuru

Dede Korkut Hikâyeleri ve Oğuz Kağan Destanı'nın merkezinde tabiatüstü özellikler barından kahramanlar yer almaktadır. Olaylar bu özel seçilmiş kahramanlar üzerinde gelişmektedir. Birtakım güçlerle bezenmiş isimler imkânsız denileni zorlamakta ve başarmaktadır.

Oğuz Kağan, günlerden bir gün bir gergedanı avlamağa karar verdi. Kargı, yay, ok, kılıç ve kalkanını aldı ve ormana gitti. Bir geyik avladı ve onu söğüt dalı ile ağaca bağladı ve gitti. Tan ağarırken geldiğinde gergedanın geyiği almış olduğunu gördü. Daha sonra Oğuz, avladığı bir ayıyı altın kuşağı ile ağaca bağladı ve gitti. Tan ağarırken geldiğinde gergedanın ayıyı da aldığını gördü. Bu sefer kendisi ağacın altında bekledi. Gergedan geldi ve başı ile Oğuz'un kalkanına vurdu. Oğuz kargı ile gergedanı öldürdü. Kılıcı ile başını kesti. Gergedanın bağırsaklarını yiyen ala doğanı da oku ile öldürdü ve başını kesti. (Gömeç, 2009: 72).

Dede Korkut, “Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu” hikâyesinde doğaüstü olay, durum ve unsurlara; Boğaç Han'ın “sert taşa boynuz vursa onu un gibi öğüt(en)” (Özçelik, 2016: 627) ifadesiyle boğayı henüz on beş yaşındayken meydanda tek başına alt etmesi anlatılmaktadır. Boğaç Han'ın çocuk yaşta olması ve güçlü bir boğa karşısında cesurca galip gelmesi hikâyenin dikkat çeken özelliğidir.

Dede Korkut destanında, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy” anlatısında doğaüstü alana ait çıkarımlar; Karacık Çoban'ın sapanıyla savaşıarak altı yüz kâfiri yenmesi ve bağlandığı ağacı yerinden sökmesi; Salur Kazan'ın yurtla, suyla, köpekle haberleşmesi (konuşması). Yaşanan bu olağanüstü olaylar kahramanın cesareti ile sunularak okuyucunun dikkatinin kahraman üzerinde toplanması sağlanmıştır.

Salur Kazan ejderhanın üzerine doğru giderken ejderhayı uyur bulur. Uyuyan birini öldürmenin hile olacağını söyleyip mertliğe sığdıramaz. Bir ok fırlatıp ejderhayı uyandırır. Ejderha uyanınca kuyruğunu savurur, dağı sarsar, ateşiyle yerleri yakar, bir nefes çekişiyle her şeyi sömürür. Salur,

seksen okunu hazırlayıp birer birer ejderhaya saplar. Ejderha can çekişmeye başlar. Kazan, kılıcıyla ejderhanın üzerine yürüyüp ejderhanın yedi başını keser. Ejderhanın üstüne çıkıp bağdaş kurar ve oturur. Bayındır Han'a varıp ejderha derisinden yapılmış gölgeliği diker. Yedi gün yedi gece hanını ejderha gölgeliğinin altında konuk eder. Dede Korkut, "Kazan gibi koçak bir yiğit, bu dünyadan geldi geçti" der (Çoruhlu, 2017, 23).

Görüldüğü üzere kahramanlar olağanüstü özelliklere sahip ve sıra dışı olaylar yaşamaktadırlar. Karşılarına çıkan güçlü varlıklara karşı korkusuzca mücadele edip onları yenmeyi başarmışlardır. Türk olan güçlü olur, cesur olur ve bir şekilde her engeli aşar, düşmanı alt etmesini bilir, öğretisi anlatılmaya çalışılmıştır.

Oğuz Kağan ana sütünü bir kere emmiş, kırk günde yürümüştür. Oğuz Kağan'ın babasının, çocuğunun kudretine göre ad verilmesi için düzenlediği şölende çocuğun, birdenbire "*Benim adım Oğuz'dur.*" demesi üzerine Oğuz adını almıştır. Dede Korkut Hikâyesinde yer alan Boğaç Han'da ise boğayı korkusuzca öldürdüğü için ona Boğaç Han adı verilmiştir. Bu iki kahramanın adının verilmesi ya da bir nevi kendi kendilerine alışları birbirinden farklıdır. Biri doğar doğmaz mucizeler içinde kendi adına Oğuz derken, Boğaç Han doğumundan uzun zaman sonra çocukluk yıllarında gösterdiği cesurca tavır ve boğayı alt etmesiyle halk tarafından verilen bir adı almıştır.

Rüya Unsuru

Oğuz Kağan'ın tecrübeli bilge veziri Uluğ Bey, rüyasında bir altın yay ve üç gümüş ok gördü. Altın yay gün doğusundan gün batısına kadar uzanıyordu. Üç gümüş ok da kuzeye doğru gidiyordu. Oğuz Kağan bu rüyayı dinleyince yurdunu oğulları arasında paylaştırdı.

Rüya unsuru Dede Korkut Hikâyesinde de yer alır. Karaçık Çoban'ın gördüğü kaygılı rüyanın akabinde gelişen mücadelede, oklu altı yüz kâfire karşı Karaçık Çoban'ın sapanı ve iki kardeşiyle savaşıp galip gelmesine yer verilir. Kazılık Koca Oğlu Yegenek Boyu anlatısında ise "Beyler toplanarak hazırlıklar eylediler. Meğerse o gece Yegenek bir rüya görmüştür. "Rüyamda ak boz atları süren Alpleri gördüm. Ak miğfer takan Alpleri yanıma çağırdım. Aksakallı olan Dedem Korkut'tan öğüt aldım. Düşürt Kalesi'ne gidiyordum, babam orada esir imiş dedim." şeklinde devam eder.

Tabiatüstü unsurlardan olan rüya, bu üç olayda da aynı düzlemde yer alır. Rüyayı gördükten sonra kahramanların rüyaya göre karar vermesi ortak bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Rüya sahibi kahramanlar gördükleri rüyalar aracılığıyla yaklaşan felaketlerden haberdar olur ve önlemini alırlar. Böylece bu kahramanların, kehanet olarak da adlandırabileceğimiz doğüstü bir hisse sahip oldukları görülmektedir.

Kadın (kız-peri kızı) Figürü

Oğuz Kağan Destanı'nda, gökten bir gök ışık indi. Güneşten ve aydan daha parlaktı. Bu ışığın içinde alnında kutup yıldızı gibi parlak bir ben bulunan çok güzel bir kız duruyordu. Bu kız gülünce gök tanrı da gülüyor, kız ağlayınca gök tanrı da ağlıyordu. Oğuz bu kızı sevdi ve bu kızla evlendi. Günler ve gecelerden sonra bu kız üç oğlan çocuk doğurdu. Çocuklara Gün, Ay ve Yıldız isimlerini verdiler. Oğuz Kağan'ın ilk eşi gökten inen bir ışık içinde Oğuz'un önüne çıkmıştır. İkinci eşi de bir ağaç kovuğunda bulunduğu bir kızdır. Alpler eşlerini hep kahraman, mücadelecı ve yiğit kadınlardan seçerler. Oğuz Kağan'ın ilk karısı ışıktan, ikinci karısı ağaçtan doğmuş kutsal kadınlardır.

Dede Korkut destanında geçen kadın (kız) konulu olağanüstülükler ise “Oğuz bir gün yaylaya göçtü. Aruz'un bir çobanı vardı, adına Konur Koca Oğlu Sarı Çoban derlerdi. Oğuz'un önüne bundan önce kimse göçmezdi. Uzun Pınar denilen meşhur bir pınar vardı. O pınara periler konunca koyun ansızın kaçtı. Çoban erkece (erkek keçi) kızdı, ileri yürüdü, gördü ki peri kızları kanat kanata bağlanmışlar, uçarlar. Çoban kepeneğini üzerlerine attı, peri kızının birini yakaladı. Gönlü arzulayıp orada onunla yattı.” şeklinde yer almaktadır.

Mitolojide kadın olgusu hem ruh hem tanrıça şeklinde tezahür etmektedir. Kadın aynı zamanda doğurganlığı dolayısıyla üremeyi sağlayan yaşamın ve süregelmenin sembolüdür (Çoruhlu, 2011: 42). Türk kültüründe ve tarihinde Umay ana olgusu, evliliğin ve çocukların koruyuculuğunu yapan kadın olarak bilinmektedir (Küçük, 2013: 117). “Umay gibi annem hatunun devletine, küçük kardeşim Kül Tigin er adını aldı.” (Ergin 1992: 25-26)

Umay, Türk kültür tarihinde annelik ve koruyuculuk ruhunu temsil etmektedir. Umay Ana, koruyucu kadın/dişil ruhunun anne/ana tipidir. Orhun Abidelerinde de rastlanan Umay Ana insan ve hayvan yavrularını himaye edendir.

Dede Korkut Hikâyelerinde kadın/anne olgusunun önemi birçok yerde geçmektedir. Anlatıda geçen Uruz, soğukkanlı bir duruşla anasından namusunu korumasını beklediğini söyler. Uruz, ana hakkının farkında ve bu önemli varlığa canının üstünde bir bağlılıkla bağlıdır. Türk milletinde erkek oğul, babadan geçen bir kalıtsal özellikle ailenin yani kadın/annenin namusunu koruma vazifesini üstlenir. Kadın, annelik özelliğiyle doğurandır. Aynı zamanda meydana getiren ve onu koruyan yaratıcı kudretin yeryüzündeki temsilcisi gibidir. Dede Korkut kahramanlarının en kıymetli varlığı kadın/anasıdır. Salur Kazan'ın evinin yağmalandığının anlatıldığı hikâyede Salur Kazan, ak saçlı annesini kurtarmak amacıyla malını mülkünü ve hatta en çok kıymet verdiği olan oğlundan ve eşinden vazgeçmeyi göze alacaktır. Salur Kazan, annesini bırakılması halinde koşulsuz her şeyden vazgeçeceğini ifade eder. Dirse Han Oğlu Boğaç Han hikâyesinde ise Boğaç Han'ın yaralarının merhemi, annenin ak sütü ve doğada bulunan dağ çiçeğidir. Boğaç Han, mitolojik annenin yansıması

olan tabiat ana ve kişisel anne tarafından korunacak ve şifa bulacaktır. Görüldüğü gibi Dede Korkut Hikâyelerinde annelik vasfı her şeyin üstünde olan kutsal bir duygudur.

Eski Türklerde 'din', hayvanlar ve tabiat ile yakından ilgili bir olgudur. Örneğin, Oğuz Kağan'ın evlilik yaptığı kız, gökten inen gök renkli ışıktır yani kozmik alemlerle ilgilidir. Oğuz'a yol gösteren esrarengiz kurt, (Tanrısal olup) gök renkli ve gök yeledir (Kaplan, 1979: 38). Oğuz Kağan Destanı'nda Oğuz'un evlendiği kadın, gökten inen mavi bir ışıktan doğar. Destanda, Türk ordularına yol gösteren kurdun Oğuz'un çadırına inen bir ışıktan doğduğu belirtilmektedir.

Destanda yer alan kadın unsuru ışık ile anlatılmış ve yaratıcı ile ilişkilendirilerek kadına ayrıca bir kutsallık verilmiştir. Oğuz'un sevdiği kadın normal bir kadın olarak düşünülemez çünkü Oğuz Kağan da yaratıcı tarafından âdeta sıra dışı yaratılmıştır. Dede Korkut Hikâyesinde Konur Koca Oğlu Sarı Çoban, peri kızlarında birini yakalar ve onunla beraber olarak bir olağanüstülük ifade edilir. Bu iki olayda da kadın üzerinde insanüstü özellikler yer almaktadır.

SONUÇ

Bireyin olağanüstü düzey karşısında içine düştüğü kararsızlık duygusuna dayanan fantastik anlatılar, eğlendirici anlatılar olmaktan öte bireyin bilinçaltı ve bilinçdışında toplumsal normlar tarafından bastırılmış duygularının açığa çıktığı anlatılardır. Bireyin gerçek dünyada bastırılmış duygu ve eylemlerini, olağanüstü unsurlarla birleştirilmiş kurmaca bir dünya içinde sunması insanlık tarihi kadar eskidir. Bu bağlamda destanlar, mistik anlatılar, masallar ve halk hikâyeleri olağanüstü unsurlarla donatılmış fantastik ve tabiatüstü dünyalara açılan kapılardır. Hayatın her türlü zıtlık boyutuyla yer aldığı bu anlatılarda asıl amaç gerçeğin, doğaüstünün perdesi arkasından dile getirilmesidir. Okuyucuyu salt eğlendirmek amacı gütmeyen bu anlatılar, düz bir okumadan öte daha örtük ve daha sembolik bir okumayı gerektirirler.

Anlatılarda doğaüstü fiziksel görünüm ve güce sahip insan kahramanlar dışında, dramatik aksiyon içinde karşıt değer olarak beliren yarı insan dışı varlıklar da mevcuttur. Söz konusu doğaüstü sayılabilecek insan dışı varlıklar (Peri kızı, Tepegöz), doğaüstü güce sahip hayvanlar (kara deve, kara boğa ve kara aslan) ve olağanüstü güce sahip insanlar arasındaki mücadelelerin konu edinildiği anlatılarda, coşku ve merak duygusu tepede tutulur. Aynı zamanda Deli Dumrul, Kan Turalı ve Kazan Beg ile Dede Korkut'un zor durumda kaldıkları zaman Allah'a sığınarak ettikleri dualar, anında kabul olur ve tabiatüstü bir mucize diyebileceğimiz olayların yaşanmasına katkı sunarlar. Bunların dışında yardımcı ilahi güç olarak adlandırabileceğimiz Hızır'ın, *Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu* anlatısındaki varlığı ve sağaltıcı yönü de tabiatüstü düzeyin oluşmasına ve gerçekliğin daha somut hâle gelmesine katkı sunarken öte yandan metnin alt değer katmanlarında yatan gizli değerlerin

gerçekleşmesi yönünde kahramana yardım eden ülkü değer olarak varlık bulduğu görülür. Araştırmada, Türk milletinin tarihinde diğer milletlerde olmayan tabiatüstü özelliklerin gerçekliğine ilişkin algıların oldukça güçlü olduğu belirlenmiştir. Oğuz Kağan ve Dede Korkut Hikâyelerindeki kahramanlar başta olmak üzere Türk destanlarından çıkan kahramanlar Türk tarihinin her döneminde gerçek bir kahraman olarak ete kemiğe bürünmüştür. Özetle, Oğuz Kağan Destanı ve Dede Korkut Hikâyeleri, iç içe girmiş ve âdeta birbirini tamamlayan bir yapıyla olağanüstü ve büyüleyici bir anlatım içinde Türk milletine asırlardır yeni bir umut, motivasyon ve hedef vermektedir.

KAYNAKÇA

- Albayrak, N. (2004). Ansiklopedik Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü, İstanbul: L&M Yayınları, 232.
- Arıkoğlu, E. (2019). “Dede Korkut Kitabı’nın Üçüncü Yazmasının Bulunuşu”. *Milli Folklor*, 31(123), 23-30.
- Başer Çoban, S. (2011). Dede Korkut kitabı ve büyü gerçeği. *Milli Folklor*, 12(91), 195-203.
- Bayat, F. *Ana hatlarıyla Türk şamanlığı*. Vol. 307. Ötüken Neşriyat AŞ, 2006: 53,92, 99,124
- Bayat, F. (2006). Oğuz Destan Dünyası: Oğuznâmelerin Tarihî. Mitolojik Kökenleri ve Teşekkülü, Ötüken Neşriyat, İstanbul 85.
- Boratav, P. N. (1999). 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı (5. Baskı). İstanbul: Gerçek Yayınevi, 43.
- Çobanoğlu, Ö. "Türk mitolojisi." *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi* 1 (2001): 7.
- Çoruhlu, Y. (2017). *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*. İstanbul: Kabalcı yayıncılık, 8,23,24,42.
- Duymaz, A. (2002). Türk Halk Serinde Gerçeküstü Destanlar Üzerine Bir Değerlendirme. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(8), 107-121.
- Şükrü, Elçin (1993). Halk Edebiyatına Giriş. Akçağ Yayınları, Ankara, 72.
- Ekici, M. (2019). “13. Dede Korkut Destanı: “Salur Kazan’ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi” Boyunu Beyan Eder Hanım Hey!” *Milli Folklor*, 31(122), 5-13.
- Ergin, M. (1997). Dede Korkut Kitabı I Giriş-Metin-Faksimile. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 29.
- Muharrem, E. (1992). Orhun Abideleri. Boğaziçi Yayınları/Muharrem Ergin, 25-26.
- Gömeç, S. (2009). Türk destanlarına giriş (Vol. 53), Akçağ, 53, 72, 134, 638, 640.
- Gürçay, S. (2016). “Duha Koca Oğlu Deli Dumrul” Hikâyesinin Göstergebilimsel Açından İncelenmesi Kahraman-Yücel Dağlı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. Aydın Türklük Bilgisi, 376.

- İlhan, M. E. (2021). Yedi Düvelden Yedi Başa Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürdüğü Boyda Mimetik Arzu. *Folklor/Edebiyat*, 27(105), 15-28.
- Kaçalin, M. S. (2006). Dedem Korkut'un Kitabı, Kitab-ı Dedem Korkut ala Lisan-ı Ta'ife-i Oğuz Kağan 868.
- Karatay, O. (2017). İlk Oğuzlar: Köken, Türeyiş ve Erken Tarihleri Üzerine Çalışmalar. Ötüken Neşriyat AŞ, 83.
- Kaplan, M. (2002). Oğuz-Kağan-Oğuz Han Destanı. İslamiyet Öncesi Türk Destanları, 512.
- Kaplan, M. (1979). Oğuz Kağan destanı:(edebî bir tahlil) (Vol. 4). Dergâh Yayınları, 38.
- Korkmaz, R. (2016). Arketipsel Sembolizm Açısından Dede Korkut Hikayelerinde Yüce-Birey ve Alp-Bilge Tipi, 26.
- Küçük, M. A. (2013). Geleneksel Türk Dinindeki 'ana/dışil ruhlara mitolojik açıdan bakış. *Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (1), 105-134.
- Ögel, B. (2014). *Türk Mitolojisi-I*, Ankara: TTK Yayınları, 82.
- Önal, M. Naci 2009. "Kutsalın Türk Kültüründeki İzleri: Tanrısal Simgecilik" *Milli Folklor*, Yıl 21, Sayı 84, 63.
- Özçelik, Sadettin (2016), "Dede Korkut, -Dresden Nüshası-, Metin, Dizin", Türk Dil Kurumu Yayınları, II. Cilt, Ankara 627.
- Sertkaya, O. F., & Uzuntaş, H. (2020). *Dede Korkut'un Günbet Yazması Üzerine-Araştırmalar ve İncelemeler*. Bilge Kültür Sanat, 151-631.
- Shahgoli, N. K., Yaghoobi, V., Aghatabai, S., & Behzad, S. (2019). "Dede Korkut Kitabı'nın Günbet Yazması: İnceleme, Metin, Dizin ve Tıpkıbasım". *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 16(2), 147-379.
- Sümer, F. (1992). *Oğuzlar (Türkmenler): tarihleri, boy teşkilatı, destanları* (Vol. 89). Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 273.
- Taşgıl, A. (2017). Gökbörü'nün İzinde Kadim Türklerin Topraklarında. *Tarih Kritik Dergisi*, 265.
- Turan, M. (2002). *Türk Destanları*. Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, 83.